

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKICH DREWNIANEJ,
POLICHROMOWANEJ AMBONY (KONIEC XVII W.) Z WNĘTRZA
KOŚCIOŁA PW. ŚW. JAKUBA APOSTOŁA W NIEDORADZU**

Fot. 1 XVII – wieczna ambona z kościoła św. Jakuba w Niedoradzu.

**WOJEWÓDZKI URZĄD
UCHRONY ZABYTEKÓW**
w ZIELONEJ GÓRZE
Zielona Góra, ul. Kopernika 1
65-324 73 90, 65 324 73 11
tel./fax 68 325 37 45

1. Dane

Warsztat, szkoła: nieznane

Czas powstania: najprawdopodobniej koniec XVII w.¹

Właściciel/użytkownik: Parafia pw. Podwyższenia Krzyża Świętego przy ul. Moniuszki 4, 67-106 Otyń

Autor opracowania: Karolina Jeziorska, konserwator dzieł sztuki; specjalność: malarstwo i rzeźba polichromowana, dyplom UMK nr 1400/191568/2017

WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTEKÓW
65-063 Zielona Góra ul. Kopernika 1

Załącznik do: ZD 5114.30.023

z dnia 03-01-2024

¹ P. Celecka, M. Błażejowski, K. Błaszczyk, *Sondażowe badania konserwatorskie. Elewacja kościoła filialnego pw. św. Jakuba w Niedoradzu, Krosno Odrzańskie, Niedoradz 2011, s. 9-10*

2. Krótka historia obiektu

Pierwsza wzmianka o usytuowanej przy łuku tęczowym poligonalnej, drewnianej, polichromowanej ambonie w kształcie kielicha pochodzi z lat 1687/88. Zawarta została w opisie wyposażenia, którego dokonał wizytujący niedoradzki kościół archidiakon Ignaz Hueber². Stan ambony określił wówczas jako dobry. Mgr Karol Błaszczyk w swym opracowaniu dot. historii kościoła pisze, że wg relacji drewniana ambona była „podług mody złożona z podobiznami czterech ewangelistów i baldachimem, bez bramki”³. Ewangelisci przedstawieni zostali z czterech stron kosza wraz z odpowiadającymi im symbolami: Mateusz z aniołem, Łukasz z wołem, Jan Apostoł z orłem i Marek z lwem. Dalsza historia ambony i jej przekształceń nie jest znana; w wieku XVIII bowiem brak jest jakichkolwiek doniesień na temat losów kościoła. Dopiero po pożarze w roku 1803 odnotowano, że spłonęła górna kondygnacja wieży wraz z hełmem, pozostając w stanie ruiny aż do roku 1842⁴. O losach ambony natomiast nie wspomina się.

3. Stan zachowania ambony

Ambona zachowana jest w stanie złym. Na przestrzeni lat uległa licznym przekształceniom w stopniu całkowicie zaburzającym jej pierwotny wygląd. Powierzchnie wszystkich elementów snycerskich, zarówno malowanych, jak i złożonych foliami z metali szlachetnych pokryte zostały warstwami wtórnych zapraw, farb i folii w sposób niefachowy i bardzo nieestetyczny. Struktura drewna, zwłaszcza w obrębie dekoracyjnych aplikacji na balustradzie schodów czy promieni glorii w spodniej strefie baldachimu, została w sposób znaczący naruszona – widoczne są liczne ubytki formy, a także ślady bytności owadów – drewnojadów w postaci dużej ilości otworów wylotowych. Zaplecek w formie drewnianej płyty z dekoracjami w kształcie wici roślinnych być może stanowi element wtórny. Późniejsza jest także prawdopodobnie bramka otworu wejściowego na schody. Drewniane schody prowadzące na ambonę są proste, jednobiegowe, pokryte wtórnymi warstwami malarskimi – zachowane są w stanie dostatecznym, tj. pozwalającym na użytkowanie.

4. Cel prac konserwatorskich

Celem prac powinna być właściwa identyfikacja elementów i warstw historycznych poprzez wykonanie poszerzonych badań konserwatorskich

² P. Celecka, M. Błażejowski, K. Błaszczyk, *Sondażowe badania konserwatorskie. Elewacja kościoła filialnego pw. św. Jakuba w Niedoradzu, Krosno Odrzańskie*, Niedoradz 2011, s. 10

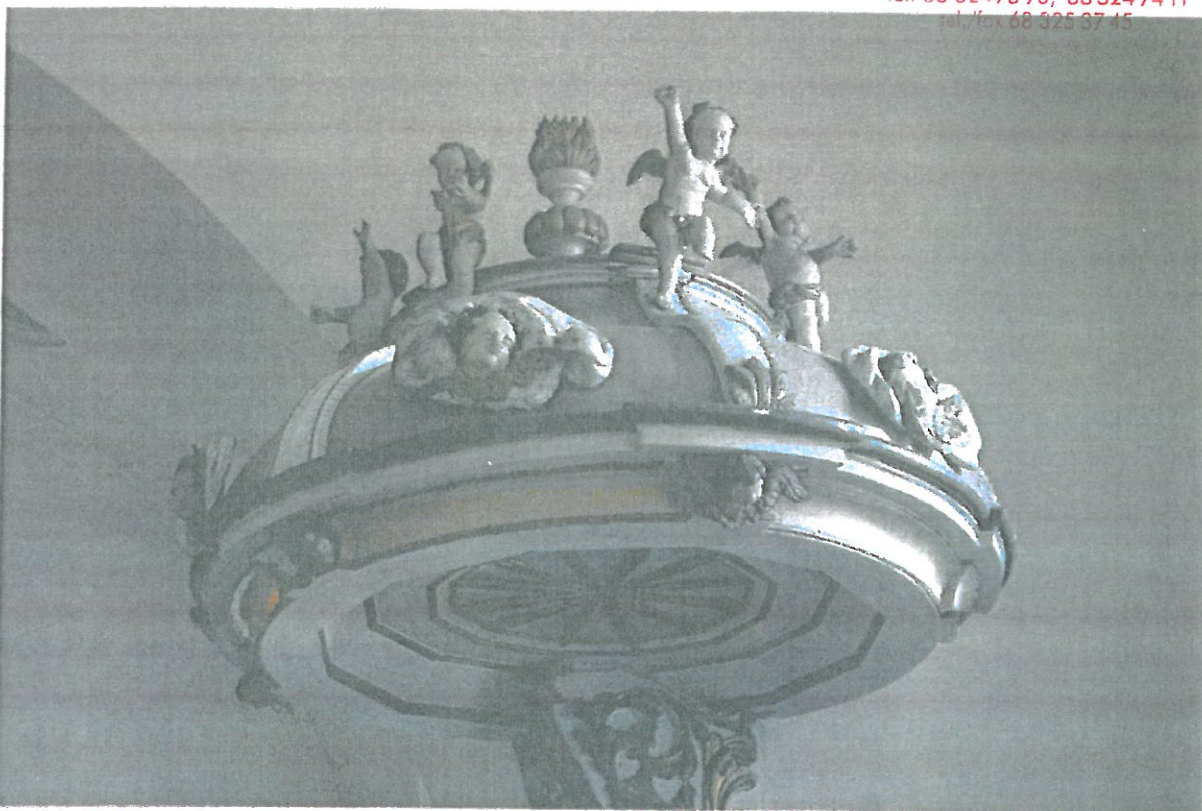
³ Tamże, s. 10

⁴ Tamże, s. 10-11

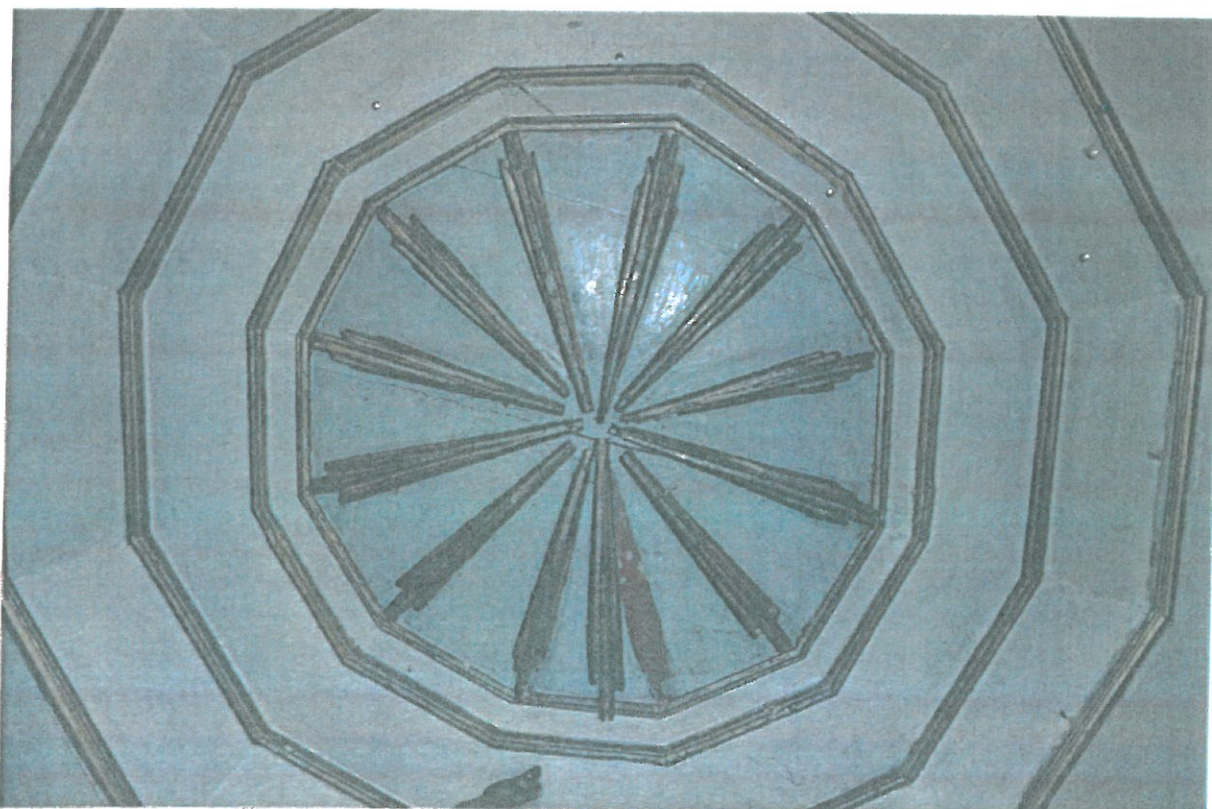
obejmujących badania stratygrafii warstw oraz identyfikację spoiw, a następnie usunięcie wyjątkowo nieestetycznych wtórnych nawarstwień. Następnie po utrwaleniu elementów oryginalnych, nadrzędnym celem winno być przywrócenie najbardziej autentycznej postaci ambony zarówno w formie, jak i w kolorze.

5. Program prac konserwatorskich

1. Szczegółowa dokumentacja fotograficzna ambony przed podjęciem działań konserwatorskich.
2. Przeprowadzenie stratygraficznych badań konserwatorskich – wykonanie schodkowych odkrywek sondażowych, badań mikroskopowych i mikrochemicznych celem ustalenia stratygrafii, zakresu warstw wtórnych oraz identyfikacji spoiw i pigmentów.
3. Częściowy demontaż elementów ambony (o ile nie wpłynie on na pogłębienie zniszczeń zabytkowej struktury).
4. Wykonanie prób rozpuszczalnikowych, a następnie usunięcie wtórnych elementów drewnianych, zapraw oraz warstw malarskich i złocień.
5. Dezynsekcja powierzchni oryginału przy pomocy odpowiednich środków, np. na bazie permetryny.
6. Strukturalne wzmocnienie elementów drewnianych przy pomocy 5-10 % roztworu Paraloidu B-72 w rozpuszczalniku organicznym (po wykonaniu prób).
7. Uzupelnienie ubytków formy elementów drewnianych przy pomocy dwuskładnikowej żywicy epoksydowej Aralidte. W przypadku większych ubytków – wykonanie fleków z drewna tego samego gatunku.
8. Uzupelnienie ubytków zapraw przy pomocy zapraw o zwiększonej elastyczności, np. kitem „wiedeńskim”.
9. Uzupelnienie ubytków warstw kolorystycznych – scalająco bądź graficznie kropką lub kreską – w zależności od estetyki odkrytych warstw oryginalnych. Wykonanie prób i dokonanie wyboru odpowiedniej metody winno odbywać się przy uczestnictwie Przedstawiciela WUOZ w Zielonej Górze.
10. Złocenie foliami z metali szlachetnych bądź metalami szlachetnymi w formie proszkowej.
11. Zabezpieczenie uzupełnianych warstw przy pomocy odpowiednio dobranego pod względem stopnia błyszczczenia werniksu końcowego.
12. Dokumentacja fotograficzna ambony po przeprowadzonych pracach konserwatorsko – restauratorskich.

Fot. 2 Baldachim ambony z grupą putt oraz zwieńczeniem w formie gorejącego wazonu (fot. K. Jeziorska).

Fot. 3 Spód baldachimu – w pełni przekształcony pod względem kolorystyki, drewno zachowane w stanie złym, osłabione, z licznymi otworami po żerowaniu drewnojadów, wtórnie złożone.

Fot. 4 Kosz ambony z widocznymi wizerunkami Apostołów oraz wtórnie złożonymi dekoracjami w formie wici roślinnych i kampanuli. Widoczna także balustrada pełna z płytkami w kształcie rombów zdobiona dekoracjami w kształcie wici roślinnych.

Fot. 5 Fragment dekoracyjnego elementu snycerskiego w postaci wici roślinnej u spodu kosza ambony. Widoczne liczne ubytki formy oraz niechlujne nawarstwienia farb i złocień.

ZR.5144.30.2023

↓ Parafia Rzymskokatolicka
pw. Podwyższenia Krzyża Św.
ul. Moniuszki 4
67-106 Otyń

D E C Y Z J A

Na podstawie art. 89 p. 2, art. 91 ust. 4 p. 4, art. 6 ust.1. p. 2 lit. a, art. 7 p. 1 i art. 36 ust. 1 p. 1 i 3 oraz ust. 2a i 3 ustawy z dnia 23.07.2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn.: Dz.U.2022, poz. 840 ze zm.), w oparciu o Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. z 2021, poz. 81), a także art. 104 ustawy z dnia 14.06.1960 roku Kodeks Postępowania Administracyjnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r. poz. 775 ze zm.), po rozpatrzeniu wniosku, który złożyła Parafia Rzymskokatolicka pw. Podwyższenia Krzyża Św. w Otyniu

Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków
udziela pozwolenia na

prowadzenie badań i prac konserwatorskich i restauratorskich oraz badań konserwatorskich przy ambonie z kościoła pw. św. Jakuba Apostoła w miejscowości Niodoradz, która wpisana jest do rejestru zabytków pod nr B-193 i B-214 pozycja 2, w następującym zakresie:

1. wykonanie dokumentacji fotograficznej,
2. wykonanie badań stratygraficznych - odkrywki sondażowe i schodkowe, badania mikroskopowe i mikrochemiczne,
3. częściowy demontaż,
4. wykonanie prób usuwania wtórnych warstw,
 - * *warunek - wykonawca przedstawi Lubuskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków (LWKZ) dokumentację fotograficzną prób usuwania wtórnych warstw,*
5. usunięcie wtórnych warstw,
 - * *warunek - przed przystąpieniem do usuwania wtórnych warstw LWKZ zatwierdzi dokumentację badań konserwatorskich zawierających badania z zakresu historii obiektu, historii sztuki, technologiczno-konserwatorskie (identyfikacja, datowanie, wartościowanie warstw), wskazanie warstw proponowanych do usunięcia z uzasadnieniem, proponowaną wizualizację wyglądu obiektu po zakończeniu prac,*
 - * *po usunięciu wtórnych warstw wykonawca przedstawi LWKZ dokumentację fotograficzną obiektu,*
6. dezynsekcja przy pomocy środków np. na bazie permetryny,
7. strukturalne wzmocnienie elementów drewnianych przy pomocy roztworu Paraloidu B-72,

8. uzupełnienie większych ubytków poprzez flekowanie drewnem tego samego gatunku,
9. uzupełnienie mniejszych ubytków formy elementów drewnianych przy pomocy żywicy Araldite,
10. uzupełnienie ubytków zapraw kitem np. "wiedeńskim",
11. uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej scalająco bądź graficznie (kreska, kropka),
 - * **warunek - przed przystąpieniem do ww. prac wykonawca przedstawi LWKZ dokumentację fotograficzną prób uzupełniania polichromii i złocień,**
12. złocenie foliami lub proszkiem metali szlachetnych,
13. zabezpieczenie uzupełnionych warstw werniksem końcowym.

Prace i badania zrealizowane będą w oparciu o "Program prac konserwatorsko-restauratorskich drewnianej, polichromowanej ambony (koniec XVII w.) z wnętrza kościoła pw. św. Jakuba Apostoła w Niedoradzu" autorstwa mgr Karoliny Jeziorskiej.

Termin ważności pozwolenia – 31 grudnia 2026 roku.

Pozwolenia udziela się pod warunkiem spełnienia obowiązków polegających na:

- * kierowaniu pracami konserwatorskimi i restauratorskimi oraz badaniami konserwatorskimi przez mgr Karolinę Jeziorską.
- * przekazaniu LWKZ oświadczenia o przyjęciu przez mgr Karolinę Jeziorską obowiązku kierowania działaniami, nie później niż w terminie 14 dni przed dniem rozpoczęcia prac,
- * w przypadku zmiany ww. osoby w toku prac, przekazaniu ww. oświadczenia na 14 dni przed dokonaniem zmiany,
- * niezwłocznym zawiadomieniu wojewódzkiego konserwatora zabytków o zagrożeniach lub nowych okolicznościach ujawnionych w trakcie prowadzenia wskazanych w pozwoleniu prac albo badań;
- * prowadzeniu dokumentacji przebiegu wskazanych w pozwoleniu prac albo badań oraz opracowania wyników w sposób umożliwiający jednoznaczną identyfikację i dokładną lokalizację przestrzenną wszystkich czynności, użytych materiałów oraz dokonanych odkryć i przekazania jej wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w terminie 3 miesięcy od dnia zakończenia tych prac lub badań;
- * opracowaniu sposobu postępowania z zabytkiem po zakończeniu wskazanych w pozwoleniu prac albo badań i przekazaniu tego opracowania wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w terminie 3 miesięcy od dnia zakończenia tych prac lub badań,
- * dokonywaniu odbioru końcowego wykonanych prac i badań z udziałem wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zawiadomienia i dane, o których mowa powyżej należy przekazywać za pomocą środków komunikacji elektronicznej na adres sekretariat.zgora@lwkz.pl lub e-PUAP.

u z a s a d n i e n i e

Do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Zielonej Górze wpłynął wniosek zgłoszony przez Parafię Rzymskokatolicką w Otyniu w sprawie wydania pozwolenia na prowadzenie prac konserwatorskich i restauratorskich oraz badań konserwatorskich przy ambonie z kościoła pw. św. Jakuba Apostoła w miejscowości Niedoradz. Do wniosku dołączono program prac autorstwa mgr Karoliny Jeziorskiej, która została wskazana jako wykonawca ww. działań.

Kompetencje Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków do rozpatrywania sprawy wynikają z wpisania ambony do rejestru zabytków pod nr B-193 i B-214 pozycja 2. Materialnorawną podstawą rozstrzygnięcia jest art. 36 ust. 1 p. 1 i 3 ustawy z dnia 23.07.2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zgodnie z którym prowadzenie prac konserwatorskich, prac restauratorskich oraz badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru wymaga uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wydanego w trybie decyzji administracyjnej.

Usytuowana przy łuku tęczowym, poligonalna, drewniana, polichromowana, kielichowa ambona pierwszy raz pojawia się w źródłach w wizytacji kościelnej z lat 1687/88. Wg dostępnych relacji ambona była "podług mody złożona z podobiznami czterech ewangelistów i baldachimem bez bramki." Obecnie obiekt jest przekształcony, przemalowany, podłoże jest uszkodzone i zaatakowane przez kołatki. Zły stan zachowania obiektu wymaga podjęcia pilnych, skomplikowanych prac konserwatorskich, które zahamują procesy destrukcyjne. Zostaną one poprzedzone badaniami konserwatorskimi. Prace restauratorskie pozwolą na przywrócenie ambonie jej pierwotnych walorów artystycznych i użytkowych. W pozwoleniu wprowadzono warunki, które zapewnią prawidłowe prowadzenie działań konserwatorskich, które dotyczą w szczególności odpowiednio wykonanych badań obiektu, jego czyszczenia oraz uzupełniania warstwy malarskiej i złocień. Do wprowadzenia ww. warunków upoważnia organ art. 36 ust. 2a ustawy o ochronie zabytków, zgodnie z którym wojewódzki konserwator zabytków może uzależnić podjęcie działań objętych pozwoleniem od przekazania przez wnioskodawcę w oznaczonym terminie określonych informacji dotyczących działań wymienionych w pozwoleniu, zastrzegając odpowiedni warunek w treści pozwolenia, a także art. 36 ust. 3 cyt. ustawy, mówiącym iż pozwolenia, o których mowa w ust. 1 i 1a, mogą określać warunki, które zapobiegną uszkodzeniu lub zniszczeniu zabytku.

Wykonanie objętych pozwoleniem prac i badań przez doświadczonego konserwatora zabytków, zgodnie z warunkami niniejszej decyzji będzie miało pozytywny wpływ na stan zachowania, chronione wartości oraz autentyczną strukturę cennego zabytku. W związku z powyższym, na podstawie art. 36 ust. 1 p. 1 i 3 ustawy z dnia 23.07.2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, należało orzec jak w sentencji.

Informuje się, że:

- Wojewódzki Konserwator Zabytków może wznowić postępowanie w sprawie wydanego pozwolenia, a następnie zmienić je lub cofnąć w drodze decyzji, jeżeli w trakcie wykonywania badań, prac lub innych działań określonych w pozwoleniu wystąpiły nowe fakty i okoliczności mogące doprowadzić do uszkodzenia lub zniszczenia zabytku (art. 47 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podjęcie prac nie zwalnia z obowiązku uzyskania innych, określonych przepisami prawa pozwoleń i decyzji,
- w przypadku niedopełnienia przez stronę określonych w decyzji czynności w wyznaczonym terminie, organ administracji publicznej, który wydał decyzję może uchylić decyzję na podstawie art. 162 KPA.

p o u c z e n i e

Od niniejszej decyzji służy stronom odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie za moim pośrednictwem w terminie 14 dni od dnia jej doręczenia.

Przed upływem terminu do wniesienia odwołania strona może zrzec się prawa do wniesienia odwołania wobec organu administracji publicznej, który wydał decyzję. Z dniem doręczenia organowi administracji publicznej oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia

odwołania przez ostatnią ze stron postępowania, decyzja staje się ostateczna i prawomocna. (art. 127a. § 1 Kpa).

Zgodnie z art. 107d ustawy o ochronie zabytków: kto bez pozwolenia albo niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków podejmuje działania o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1-5, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.

Wojewódzkiego
konserwatora Zabytków

Agnieszka Skowron
mgr Agnieszka Skowron
Kierownik Wydziału
Inspekcji Zabytków Ruchomych

otrzymuje:

1. adresat

wraz z "Programem prac konserwatorsko-restauratorskich drewnianej, polichromowanej ambony (koniec XVII w.) z wnętrza kościoła pw. św. Jakuba Apostoła w Niedoradzu" autorstwa mgr Karoliny Jeziorskiej

2. Karolina Jeziorska, ul Sadowa 1A/7, 66-003 Przytok

3. aa. 10460 oprac. A.Skowron 29.12.2023.

DOKONANO ZAPŁATY OPLATY SKARBOWEJ w wysokości 82zł A.Skowron st.inp.ochr.zab.

LUBUSKI WOJEWÓDZKI KONSERWATOR ZABYTKÓW
Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Zielonej Górze
ul. Kopernika 1, 65-063 Zielona Góra
tel. (068) 324 73 90, (068) 324 74 11, fax (068) 325 37 45
www.lwkz.pl, e-mail: sekretariat.zgora@lwkz.pl

Zielona Góra,

14-05-2013

RZD.5136.20.2013

**Parafia Rzymsko-Katolicka
p.w. Podwyższenia Krzyża Św.
w Otyniu
ul. Moniuszki 4
67-106 Otyń**

ZAŚWIADCZENIE

Na podstawie art. 89 p. 2, art. 91 ust. 4 p. 3 i 4 oraz art. 7 p. 1, oraz art. 8 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami /Dz. U. 2003 r., Nr 162, poz.1568 ze zm./ w związku z art. 217 § 2 ustawy z dnia 14 czerwca 1996 roku Kodeks postępowania administracyjnego /Dz. U. z roku 2013, poz. 267 t.j./,

zaświadcza się, że

kościół filialny p.w. Św. Jakuba Apostoła położony w miejscowości Niedoradz, gmina Otyń, powiat nowosolski jest wpisany do rejestru zabytków pod numerem rej. 1591 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Zielonej Górze z dnia 15.02.1965 r.

z up. Lubuskiego Wojewódzkiego
Konserwatora Zabytków
Kamila Domagalska
mgr Kamila Domagalska
Zastępca Lubuskiego Wojewódzkiego
Konserwatora Zabytków

Zaświadczenie wydaje się na prośbę zainteresowanego:

Parafia Rzymsko-Katolicka p.w. Podwyższenia Krzyża Św. w Otyniu, ul. Moniuszki 4,
67-106 Otyń.

aa awid

